

Project NL Zwemveilig

Op weg naar een duurzaam zwemveilig Nederland in 2020

- Impuls voor een evidence-based aanpak van het zwemonderwijs -

Verslag opbrengsten 2016-2017

Nationaal Platform Zwembaden | NRZ
Ede, 6 november 2017

Samenvatting

In 2016-2017 heeft de stichting Nationaal Platform Zwembaden | NRZ namens de zwembranche en in samenwerking met de kennisinstututen Mulier Instituut, Kenniscentrum Sport, Hanzehogeschool Groningen en Hogeschool Windesheim uitvoering gegeven aan het plan 'Op weg naar een duurzaam zwemveilig Nederland in 2020'. Binnen dit project NL Zwemveilig is vervolgens op de 'key actions' 2016/2017 vrijwel alles gerealiseerd, zoals:

- Partnerships tussen vertegenwoordigers van de zwembranche en de kennisinstututen met gezamenlijk onderzoeksoverleg en het instellen van deskundigheidsgroepen met vooral lokale zwembaden om onderzoek te richten en te duiden;
- Het verzamelen, beschrijven en delen van praktijkvoorbeelden rondom onder meer de inhoud van zwemonderwijs, schoolzwemmen, zwemlesaanbod voor vluchtelingen en lokale samenwerkingsvormen;
- De uitvoering van meer dan tien praktijkgerichte deelstudies met inzet van docenten en studenten door de betrokken hogescholen;
- Het realiseren van deelmonitoren rondom zwemveiligheid en specifiek gericht op scholen, gemeenten, zwemlesaanbieders, kinderen, toezichthoudend kader en op verdrinkingscijfers;
- Het inventariseren welke rol de verschillende departementen van de Rijksoverheid spelen bij zwemveiligheid, ook richting de toekomst;
- De verbinding van kennis met concrete kwaliteitsprojecten in de zwembranche zoals de invoering van de Licentie voor zwemlesaanbieders, vernieuwing en flexibilisering van de Nationale Zwemdiploma's en het versterken van de beroepsopleiding;
- De ontwikkeling van de digitale Kennisbank Zwemonderwijs en koppeling ervan met de bestaande Kennisbank Sport en Bewegen.

De samenwerkingsrelaties die zijn opgebouwd met stakeholders in de zwembranche en de kennisinstututen vormen een belangrijke basis. De kennis over zwemveiligheid is substantieel verbeterd en versnippering heeft plaats gemaakt voor bundeling van kennis en coördinatie. De basis voor meer transparantie over kwaliteit binnen het zwemonderwijs en de randvoorwaarden voor vernieuwing zijn gelegd.

Tegelijk zijn de 'key results' gericht op 2020 uit het originele plan 'Op weg naar een duurzaam zwemveilig Nederland in 2020' nog niet gerealiseerd. Of de ontwikkelde kennisinfrastructuur duurzaam is, of er een zichtbare verhoging van de kwaliteit van zwemonderwijs wordt gerealiseerd en of ouders daadwerkelijk zicht verkrijgen op kwaliteit van zwemlessen en zwemonderwijzers dat moet de komende jaren nog blijken. De zwembranche en kennisinstututen hebben daarbij nog verschillende uitdagingen voor de boeg. Er zijn uitdagingen benoemd op het terrein van met name:

- Het betrouwbaar en valide meten en monitoren van de mate zwemveiligheid van de Nederlandse bevolking
- Kennis koppelen aan praktische voorlichting naar ouders/publiek en branche
- Inzage in de achtergronden van verdrinkingen en ongevallen
- Zicht op verdrinkingsrisico's bij open water en de rol van (preventieve) maatregelen
- Zorg dat kennis over de rol van basisscholen bij zwemveiligheid leidt tot bewuste en onderbouwde keuzes op lokaal niveau over die rol en te hanteren aanpak
- Het vergroten van de zwemveiligheid van kwetsbare groepen en kennis daarover
- De rol van de Rijksoverheid in relatie tot zwemveiligheid in de periode 2018-2020 en daarna.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding en aanleiding	5
1. Samenwerking en procesmatige voortgang.....	6
1.1 Gerealiseerd	6
1.2 Uitdagingen	10
2. Voortgang programmaliijn 1 – verzamelen praktijkkennis	12
2.1 Gerealiseerd	12
2.2 Uitdagingen	13
3. Voortgang programmaliijn 2 – monitoring	15
3.1 Gerealiseerd	15
3.2 Uitdagingen	17
4. Voortgang programmaliijn 3 – verspreiding en voorlichting	19
4.1 Gerealiseerd	19
4.2 Uitdagingen	20
Conclusie en uitdagingen	22
Bijlage 1. Beoogde Key actions en Key results	24
Bijlage 2. Groeiend bereik van media	25

Inleiding en aanleiding

Op 11 november 2015 overhandigde voorzitter Marriët Mittendorf van Nationaal Platform Zwembaden | NRZ (NPZ) het plan **'Op weg naar een duurzaam zwemveilig Nederland in 2020'** aan het ministerie van VWS. Zie [HIER](#) het plan. Het plan was opgesteld door NPZ namens de zwembranche in afstemming met de kennisinstututen Kenniscentrum Sport en Mulier Instituut. Doel van het plan is om bij te dragen aan de zwemveiligheid in Nederland door in de periode 2016-2020 kennis te verzamelen en te verspreiden. Er zijn namelijk maatschappelijk, politiek en in de zwembranche zelf zorgen over zwemveiligheid. Het ministerie van VWS zegde vervolgens op 14 april 2016 toe om de uitvoering van het plan te ondersteunen door een subsidie te verstrekken voor 2016-2017. In deze rapportage wordt verslag gedaan van de opbrengsten 2016-2017.

Aanleiding voor het opstellen van het plan waren de grote zorgen over de kwaliteit van het zwemonderwijs en de zwemvaardig- en zwemveiligheid van kinderen. Daarbij werd vastgesteld dat er nauwelijks kennis beschikbaar is en dat de samenwerking die plaatsvindt om (praktijk)kennis te verzamelen en verspreiden beperkt is. Met de uitvoering van het plan wordt een impuls gegeven aan het systematisch en structureel verzamelen en verspreiden van kennis over zwemveiligheid in Nederland. Zie [HIER](#) bijlage 1 met de beoogde 'Key actions' en 'Key results' uit het plan. Uiteindelijk dient er een blijvende kennisinfrastructuur te worden opgebouwd die door de zwembranche gedragen en gewaardeerd wordt.

In de opstartfase van het project is bepaald dat de projectnaam **'NL Zwemveilig'** is. NPZ coördineert de uitvoering van NL Zwemveilig namens de zwembranche en werkt daarbij samen met vele partners. Vanwege het belang van samenwerking en de kans die het project biedt om samenwerking in de zwembranche te vergroten, gaan we daar in hoofdstuk 1 uitvoerig op in. In de hoofdstukken 2, 3 en 4 wordt vervolgens per programmalijn benoemd wat is gerealiseerd, wat de komende periode nog wordt opgeleverd en welke uitdagingen er zijn. In het slothoofdstuk trekken we enkele algemene conclusies over de opbrengsten en benoemen we de belangrijkste uitdagingen wat betreft zwemveiligheid in 2020 en welke inzet daarvoor in de periode 2018-2020 nodig is.

1. Samenwerking en procesmatige voortgang

In het plan van aanpak is veel aandacht voor samenwerking. Het gaat daarbij zowel om de samenwerking met kennisinstututen als om samenwerking met landelijke en lokale organisaties in de zwembranche. In de uitvoering van het project is een goede balans nodig tussen enerzijds aandacht voor het proces van samenwerking en betrokkenheid en anderzijds het realiseren van output in relatie tot de beschreven doelen. In dit hoofdstuk schetsen we de voortgang wat betreft samenwerking.

1.1 Gerealiseerd

Samenwerking kennisinstututen

In de periode mei tot september 2016 zijn samenwerkingsafspraken vastgelegd door Nationaal Platform Zwembaden | NRZ met Mulier Instituut, Hogeschool Windesheim, Hanzehogeschool Groningen en Kenniscentrum Sport. Mulier Instituut voert met name de monitoring uit vanuit programmaliijn 2, maar ondersteunt daarnaast door bijvoorbeeld te adviseren bij de overige praktijkstudies en bij communicatie over onderzoeksresultaten. Zie [HIER](#) bijvoorbeeld berichtgeving over de rapportage verdrinkingscijfers van Mulier Instituut. Naast hun inzet die wordt gefinancierd vanuit de subsidie zetten ze ook onderzoekers in vanuit de middelen voor de instellingsubsidie van het ministerie van VWS. Ook Kenniscentrum Sport heeft toegezegd vanuit hun reguliere inzet bij te willen dragen aan het project en ondersteunt met name wat betreft het verzamelen van praktijkvoorbeelden en de verspreiding van kennis. Zie [HIER](#) een filmpje wat betreft de ingezette samenwerking en zie [HIER](#) bijvoorbeeld een beschreven praktijkvoorbeeld uit Oss. Met Hogeschool Windesheim en Hanzehogeschool Groningen zijn twee identieke samenwerkingsovereenkomsten gesloten. Daarin is beschreven welke inzet en resultaten gedurende de projectperiode worden gerealiseerd en hoe docenten en studenten de beoogde praktijkgerichte onderzoeken uitvoeren. Ook is daarin nagedacht over hoe ervoor te zorgen dat de samenwerking structureel blijft en dat er de komende jaren doorlopend nieuw praktijkgericht onderzoek rondom zwemonderwijs plaatsvindt. Zie [HIER](#) een nieuwsbericht uit augustus 2017 over de studies die worden uitgevoerd en zie [HIER](#) en [HIER](#) berichtgeving over de ingezette samenwerking met de hogescholen.

Ook in 2018 en verder willen NPZ en de kennisinstututen blijven samenwerken. Zowel met Kenniscentrum Sport als Mulier Instituut is op hoofdlijnen besproken welke activiteiten zij kunnen verrichten in 2018 en ook de Hanzehogeschool Groningen en Hogeschool Windesheim willen de ingezette samenwerking continueren. Kenniscentrum Sport heeft de samenwerking met NPZ vastgelegd in het Jaarplan 2018. NPZ wil de samenwerking met de kennisinstututen vanuit haar Kenniscentrum Zwemmen coördineren en stimuleren en vervult een schakelfunctie om kennisvragen van lokale zwemlees aanbidders en opleiders te verbinden aan de kennisontwikkelaars bij de kennisinstututen.

In 2016 zijn verder afspraken gemaakt over het borgen van de initiatieven van het Expertisecentrum Zwemonderwijs (ECZ). Zie [HIER](#) korte berichtgeving daarover. In het ECZ werkten Fontys Sporthogeschool, Mulier Instituut en NPZ in de periode 2012-2015 samen aan het verzamelen van

kennis over zwemonderwijs. Waar de coördinatie toen lag in Eindhoven, zijn deze activiteiten nu doorgegeven aan NPZ, ook in relatie tot NL Zwemveilig.

Ook met de stichting Zwemmen Wetenschap en Methodiek (ZWEM), aanjager van het ECZ, zijn daarover afspraken gemaakt. Dit kreeg zijn afronding rondom de Dag van het Sportonderzoek bij Hanzehogeschool Groningen op 9 november 2016, met ook een minisymposium over onderzoek naar zwemonderwijs. Ook Fontys Sporthogeschool ondersteunt waar mogelijk het project NL Zwemveilig, maar daar ligt geen formele samenwerkingsovereenkomst onder zoals bij de twee andere hogescholen.

Zwemmen Wetenschap en Methodiek

De stichting Zwemmen Wetenschap en Methodiek heeft kennisontwikkeling over zwemonderwijs gestimuleerd in de periode 1984 – 2016. Revenuen van de verkoop van het veel gebruikte naslagwerk 'Een didaktiek van het zwemmen' uit 1984 werden door deze stichting ingezet om kennisontwikkeling over het leren zwemmen te stimuleren. De bestuursleden van de stichting waren onder meer nauw betrokken bij zwemonderwijs vanuit eerdere aanstellingen bij de Alo in Groningen en de Nationale Raad Zwemdiploma's (NRZ). Bij de NRZ (momenteel NPZ | NRZ) werd bijvoorbeeld een uitgebreid documentatiecentrum aangelegd met daarin veel nationale en internationale boeken met grote historische waarde over de ontwikkeling van het zwemonderwijs in de afgelopen eeuwen en zelfs ver daarvoor. Een belangrijk deel van deze collectie is in 2016/2017 inmiddels door NPZ | NRZ ook gekoppeld aan de digitale landelijke Kennisbank Sport en Bewegen, die Kenniscentrum Sport beheert. Zo kunnen die publicaties beter worden gevonden en gebruikt.

Samenwerking partners zwembranche

Naast dat de organisaties in het bestuur van de stichting Nationaal Platform Zwembaden | NRZ (VSG, KNZB, Recron, Laco, gemeente Rotterdam, KIKK Recreatie, NOB, Reddingsbrigade Nederland, zie ook [HIER](#)) betrokken en geïnformeerd zijn is de uitdaging om ook zoveel mogelijk uitvoerende professionals, inhoudsdeskundigen en opleiders in de zwembranche te betrekken bij het project. In juli 2016 verspreidde NPZ een openbare oproep (zie ook [HIER](#)) om zich aan te melden om mee te doen in een te formeren **Deskundigheidsgroep zwemlespraktijk** en een **Deskundigheidsgroep lokale samenwerking**. Naast de algemene oproep zijn belangrijke stakeholders ook persoonlijk benaderd. Op 21 september 2016 werd een kickoff bijeenkomst georganiseerd voor alle belangstellenden, projectleiding en betrokkenen van de kennisinstituten. Daarin is samen nagedacht over de inhoud en manier waarop studies uitgevoerd kunnen worden en is in bredere zin uitgewisseld hoe het project samen tot een succes te maken. In de Deskundigheidsgroep zwemlespraktijk zitten 36 belangstellenden met vooral ervaren zwemonderwijzers/teamleiders/managers van lokale zwembaden en zwemscholen. De Deskundigheidsgroep lokale samenwerking bestaat uit 10 deskundigen van (voornamelijk) landelijke stakeholders (o.a. KNZB, NPZ, KVLO, Stichting Dutch Lifeguards). De deskundigen zijn daarna in verschillende bijeenkomsten in verschillende samenstellingen bijeen geweest om input te geven voor onderzoeken en om uitkomsten te duiden en te verbinden aan praktische betekenis voor het zwemonderwijs in Nederland.

Naast de twee deskundigheidsgroepen is er een **Expertgroep** samengesteld met daarin acht verschillende experts met als opdracht om samen met de projectleiding na te gaan wat de definitie is van zwemveiligheid. De bevroegde experts zijn Kees van Zanten, Kristine de Martelaer, Raymond van

Mourik, Claartje Driessen, René Dekker, Jaap Keijmel, Patty van 't Hooft en Mariska Hol. Hoewel iedereen namelijk wel een beeld heeft bij wat zwemveiligheid is ontbrak nog een heldere definitie. Zie het kader op de volgende pagina voor het resultaat van die discussie.

Daarbij is ook nagegaan hoe de termen zwemveiligheid en zwemvaardigheid zich tot elkaar verhouden. Beide termen worden nogal eens verward en door elkaar heen gebruikt. De expertgroep is in oktober 2016 en januari 2017 bijeen geweest. In januari is een voorlopige definitie opgesteld, die in de navolgende maanden bij verschillende overlegsituaties en congressen is gedeeld en besproken. Voor onder meer de uit te voeren onderzoeken naar zwemveiligheid is het belangrijk om helder te hebben wat we daar precies onder verstaan. Onderzoeksvragen en -methoden en de interpretatie van uitkomsten dienen daar op aan te sluiten.

Zwemveilig zijn:

in staat zijn om te overleven en op een veilige manier te bewegen en te recreëren binnen de Nederlandse watercultuur

Bij het vaststellen van de definitie is uitgegaan van een dynamisch model. Of iemand zwemveilig is wordt beïnvloed door drie groepen factoren die te maken hebben met de persoon, de omgeving en de activiteit/ de uitdaging. Zwemveilig zijn is dus dynamisch en niet een vaststaand gegeven.

Zwemvaardigheid wordt hierbij gezien als onderdeel van **zwemveiligheid**. Naast vaardigheden bepalen onder meer ook zelfvertrouwen en omstandigheden als watertemperatuur, waterdiepte, kleding, stroming of golven of iemand kan overleven en veilig kan bewegen in water.

Najaar 2017 staat vooral in het teken van kennis delen en duiden. Er zijn vele studies afgerond of bijna afgerond en onderzoeksresultaten worden in bijeenkomsten met de ingerichte deskundigheidsgroepen besproken, zodat toekomstscenario's en plannen kunnen worden uitgewerkt. Pas dan krijgt onderzoek immers ten volle betekenis voor praktijk en beleid in de zwembranche. De bijeenkomsten worden thematisch georganiseerd (o.a. zwemveiligheid van mensen uit het buitenland, schoolzwemmen, wat is zwemveiligheid, inzicht in verdrinking, lokale samenwerking, doorstroom en blijven zwemmen, zwemveiligheid van mensen met een stoornis of beperking).

Koers NPZ en vernieuwing Nationale Zwemdiploma's

Het project NL Zwemveilig heeft inmiddels ook al waardevolle input geleverd voor de nieuwe strategische koers van de stichting Nationaal Platform Zwembaden | NRZ, zoals vastgesteld door alle bestuurspartijen in februari 2017. Als hoger doel van NPZ werd vastgesteld **'de zwemveiligheid van de Nederlandse bevolking op een zo hoog mogelijk niveau brengen'**. Aan de hand van de voorlopige definitie van zwemveiligheid is nagegaan wat de nationale norm voor zwemveiligheid moet zijn en hoe deze zich verhoudt tot het ABC diplomasysteem. NPZ is aan de slag gegaan om de drie niveau's

van het Nationale diplomasysteem in samenwerking met de stakeholders nadrukkelijker te koppelen aan de definitie van zwemveiligheid.

Met deskundigen uit het zwemonderwijs werd in een ontwikkelgroep en klankbordgroep bijvoorbeeld gesproken over wat de Nederlandse watercultuur inhoudt en hoe we de Nederlandse water- en zwemcontexten koppelen aan zwemveiligheid en Nationale Zwemdiploma's. Vervolgens is nagegaan wat dit betekent voor de exameneisen van het Zwem-ABC en hoe dit wordt uitgedragen naar ouders. Voorstellen voor het aanpassen van de eisen van de Nationale Zwemdiploma's zijn gedaan en besproken in zes regionale bijeenkomsten. Vervolgens zijn er in de periode mei tot en met oktober 2017 bij 19 zwemlesaanbieders, verspreid over het land, pilots uitgevoerd met deze nieuwe eisen voor het diplomazwemmen. Op 1 november 2017 zijn de bestuursleden van NPZ akkoord gegaan met deze nieuwe eisen, welke op 7 december 2017 breed bekend gemaakt worden.

Ruimte voor innovatie

Bij deze vernieuwingen komt er bijvoorbeeld ruimte om het diplomazwemmen op innovatieve wijze uit te voeren. Als zwemlesaanbieders dat wensen dan kunnen ze voorstellen indienen bij NPZ om de onderdelen van het standaard examenprogramma anders in te richten, zolang de essentie van zwemveiligheid daarbij goed onderbouwd kan worden. Afhankelijk van de wensen en mogelijkheden van de zwemlesorganisatie en het zwembad kunnen de zwemles en het diplomazwemmen worden verbeterd, zodat plezier voor het kind en ervaren waarde en kennis voor de ouders in termen van zwemveiligheid worden vergroot. Uitgangspunt is dat het ABC-diplomasysteem toegankelijk is voor alle zwemlesaanbieders die daarvan gebruik willen maken en die voldoen aan de eisen. 'Inspireren en innoveren' is door het bestuur van NPZ benoemd als een van de kerntaken van NPZ voor de komende jaren.

Het eerste vernieuwde Nationale Zwemdiploma (met nieuwe vormgeving) zal worden uitgereikt op donderdag 7 december 2017 als NPZ het congres 'Heel Nederland Zwemveilig!' organiseert. Het congres, waarbij ongeveer 500 zwemonderwijzers aanwezig zijn (zie [HIER](#) het programma) zal onder meer in het teken staan van de aangepaste eisen van de Nationale Zwemdiploma's en uitkomsten van project NL Zwemveilig. Tevens wordt de nieuwe organisatienaam van Nationaal Platform Zwembaden | NRZ bekend gemaakt.

Samenwerking met opleidingsinstellingen

Voor duiding van onderzoeksresultaten en het daadwerkelijk verbeteren van de kwaliteit van zwemonderwijs is samenwerking met opleiders in de zwembranche erg belangrijk. Kennis moet worden gekoppeld aan de opleidingen waar zwembadmedewerkers worden voorbereid op hun beroep. NPZ koppelt de kennis uit NL Zwemveilig aan de leerinhoud en exameneisen van haar beroepsopleiding Allround Zwembadmedewerker, waarbij bijna 50 opleidingsinstellingen in Nederland zijn aangesloten. Naast ongeveer 15 particuliere opleiders zijn dat vooral opleidingen Sport en Bewegen op ROC's. NPZ houdt toezicht op de kwaliteit van die opleidingen en verstrekt branche-certificaten en een branche-diploma. De beroepsopleiding bestaat in de kern uit drie certificeerbare eenheden: Lifeguard/ toezichthouder in zwembaden, Begeleider recreatieve zwemactiviteiten en Lesgever Zwem-ABC. Vooral in relatie tot de opleidingen tot lifeguard en zwemonderwijzer leveren de studies van NL Zwemveilig veel relevante inzichten op.

Bewustwording bij ouders

NPZ heeft in 2017 in haar strategische koers vastgesteld dat ze de komende jaren nadrukkelijker dan voorheen kennis zal verspreiden richting ouders wat betreft zwemveiligheid en bewustwording van kwaliteit van zwemonderwijs. Ouders denken dat zwemonderwijs gereguleerd is door de overheid en NPZ streeft ernaar dat ouders bewuster gaan kiezen voor een zwemlesaanbieder en meer kennis over zwemveiligheid hebben. Hierbij wordt ook het bestaande platform www.allesoverzwemles.nl opnieuw vormgegeven. Vanaf het moment dat het eerste vernieuwde Nationale Zwemdiploma is verstrekt op 7 december 2017 zal die campagne en voorlichting tot uitvoering worden gebracht en zal er in 2018 actief naar buiten toe worden getreden.

Rol van de Rijksoverheid bij zwemveiligheid

In het najaar van 2017 vindt een verkenning plaats naar de rol van verschillende departementen van de Rijksoverheid bij zwemveiligheid. Zo is NPZ in gesprek geweest met beleidsmedewerkers bij de ministeries van VWS, OCW, I&M en V&J hoe ambities op het gebied van zwemveiligheid aansluiten bij de verschillende beleidskaders en landelijke netwerken. In de openhartige afzonderlijke gesprekken is gesproken over hoe mogelijk aansluiting gevonden kan worden bij beleid wat betreft bijvoorbeeld Gezonde School, gezondheidsbeleid van gemeenten, voorlichting naar consumenten over veiligheid, wetgeving wat betreft toezicht op zwemwater, verdrinkingspreventie bij Rijkswateren en de zorg voor veiligheid van asielzoekers/statushouders/migranten. De uitkomsten van de verkenning worden nog gezamenlijk besproken, waarna NPZ ook met organisaties als PO Raad, Veiligheid NL, Pharos, KVLO en GGD GHOR in gesprek wil gaan om na te gaan waar kansen liggen voor samenwerking om zwemveiligheid te stimuleren.

1.2 Uitdagingen

Het project NL Zwemveilig heeft waardevolle input geleverd voor vernieuwingen in de zwembranche wat betreft onder meer de exameneisen van de Nationale Zwemdiploma's, flexibilisering van de examens en focus op ouders. Hoewel dat inhoudelijk voor mensen die niet in de zwembranche actief zijn mogelijk wordt gezien als relatief kleine veranderingen, worden ze door veel lokale zwembaden, zwemscholen en verenigingen als grote hervormingen ervaren. De lesgevers bij de ongeveer 1.100 zwemlesorganisaties in Nederland worden bovendien gekenmerkt door een grote diversiteit. Een deel werkt als professioneel zwemonderwijzer vanuit een groot zwembad dat onderdeel uitmaakt van een grotere keten, terwijl andere zwemonderwijzers werken bij een kleine particuliere zwemschool zonder eigen zwemaccommodatie. Ook geeft een deel les als vrijwilliger vanuit een vereniging die mogelijk is aangesloten bij de NCS, Reddingbrigade Nederland of KNZB. Tevens worden ze gekenmerkt door een diverse opleidingsachtergrond en zijn er grote verschillen qua populatie aan wie ze lesgeven, vaak afhankelijk van de leslocatie en demografische samenstelling van de wijk/gemeente. Veranderingen in de zwemexamens van de meer dan 350.000 kinderen die jaarlijks een Nationaal Zwemdiploma behalen vergt dan ook een zorgvuldige uitleg, onderbouwing en implementatie. Dat zal dan ook in 2018 voor NPZ en haar bestuurspartijen cruciaal zijn bij het uitdragen en borgen van de Nationale norm voor zwemveiligheid.

Verder is de zwembranche voor het uitvoeren van onderzoek naar zwemveiligheid en elementen van zwemonderwijs grotendeels afhankelijk van de inzet van kennisinstituten. Binnen de huidige

projectperiode kon een deel van de inzet van Mulier Instituut en de beide hogescholen worden gefinancierd door NPZ vanuit de subsidie die de Rijksoverheid verstrekte.

Hoewel de ingezette samenwerking zeker zal worden gecontinueerd in 2018 blijft de vraag of dit ook op langere termijn leidt tot structurele en substantiële onderzoeksprojecten wat betreft zwemveiligheid en zwemonderwijs.

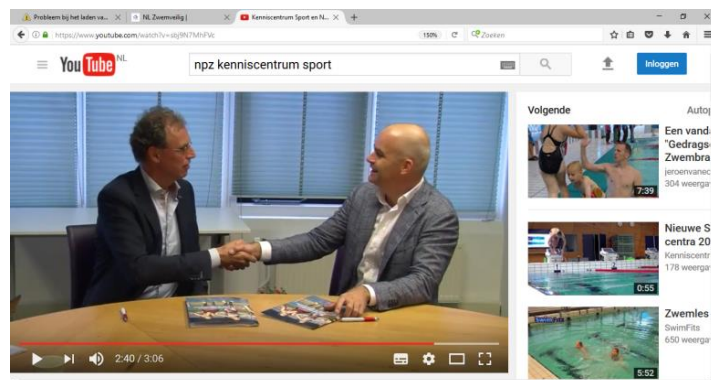
Projectleiding NL Zwemveilig: Jarno Hilhorst en Titeke Postma, 14 juni 2016

Joan Janssens (Hanzehogeschool) en Evert-Jan Hulshof (NPZ), 9 september 2016

Robert Agelink (Hogeschool Windesheim) en Evert-Jan Hulshof (NPZ), 13 juli 2016

Evert-Jan Hulshof (NPZ) en Remco Boer (Kenniscentrum Sport), 19 september 2016

2. Voortgang programmalijn 1 – verzamelen praktijkkennis

In navolging van de samenwerkingsafspraken die zijn gemaakt met de betrokken kennisinstituten (Hogeschool Windesheim, Hanzehogeschool Groningen, Mulier Instituut en Kenniscentrum Sport) zijn uiteenlopende praktijkgerichte studies gestart en worden praktijkvoorbeelden in kaart gebracht.

2.1 Gerealiseerd

Er zijn door Kenniscentrum Sport inmiddels vijf praktijkvoorbeelden bezocht en beschreven. In uiteenlopende zwembaden zijn interviews afgenomen en uiteenlopende vragen gesteld over de uitvoering en organisatie van het zwemonderwijs. De interviews gingen onder meer gehanteerde lesmethodes, turbozwemmen, schoolzwemmen en zwemlesaanbod voor vluchtelingen. Zie bijvoorbeeld [HIER](#) het praktijkvoorbeeld uit Delft. In de resterende projectperiode worden nog ongeveer zes andere praktijkvoorbeelden beschreven of gevisualiseerd. Daarbij bleek het nog niet eenvoudig om een helder overzicht op te maken van voorbeeldlocaties gekoppeld aan thema's en doelgroepen om de wenselijke diversiteit van praktijkvoorbeelden te beschrijven. Ook richting 2018 wordt ingezet op het delen van meer en meer praktijkvoorbeelden. Naar de werkvloer in zwembaden spreken concrete voorbeelden van anderen vaak meer tot de verbeelding dan de presentatie van cijfers en onderzoeksresultaten.

Vanuit Hogeschool Windesheim zijn de volgende studies opgestart met betrokkenheid van docenten en studenten:

1. Leren zwemmen in relatie tot leeftijd en het motorisch leerproces – literatuurstudie
2. De waarde van een zwemdiploma voor kinderen met een beperking – casestudy
3. Zwemles voor kinderen met autisme en de rol van ouders – pilotstudie
4. Internationale vergelijking van zwemonderwijs – desk research en interviews
5. Zwemveiligheid na de zwemdiploma's – zwemtest B-diploma basisschooljeugd en enquête

Vanuit Hanzehogeschool Groningen zijn de volgende studies opgestart en worden door docenten en studenten publicaties opgemaakt over:

1. Zwemles met digitale feedback via Ipad – testen en meten
2. De invloed startleeftijd en geslacht op zwemlesduur – analyses database zwemschool
3. VR bril en angst bij het duiken – experimenteel
4. De inschatting van zwemveiligheid door ouders – survey onderzoek onder ouders
5. Zwemvaardigheid na de zwemdiploma's – zwemtest basisschooljeugd
6. Beter leren zwemmen via schoolzwemmen – onderzoek in gemeente Groningen

Een studie die momenteel veel aandacht krijgt is de studie over het meten van zwemveiligheid na de zwemdiploma's (studie nr. 5 vanuit Hogeschool Windesheim). Daarin wordt samengewerkt met meer dan tien zwembaden van de exploitatiemaatschappij Laco Nederland. Na de testmetingen worden momenteel de pilotmetingen op grotere schaal gepland. Het streven is om het onderzoek in het voorjaar 2018 verder op te schalen en de dataverzameling voor zover mogelijk te standaardiseren en te automatiseren. Naast dat de resultaten van de metingen op zichzelf al zeer interessant zijn (hoe zwemveilig zijn kinderen enkele jaren nadat ze hun zwemdiploma's hebben gehaald en welke factoren spelen daarbij mee?) levert dit ook een set instrumenten op (toolbox), waarmee het

onderzoek overal in Nederland - ook op lokaal niveau - georganiseerd kan worden. Het streven is dat zwembaden of gemeenten die (ook) willen weten hoe het met de zwemveiligheid van de basisschooljeugd is gesteld, het onderzoek zelf(standig) kunnen organiseren. Door het te standaardiseren is het wel de bedoeling dat de data ook op landelijk niveau gebundeld kan worden.

De meeste studies van de hogescholen zijn inmiddels afgerond. In het laatste kwartaal van 2017 volgen nog diverse publicaties van hogescholen in de vorm van factsheets, rapportages en blogs/artikelen. Zie [HIER](#) bijvoorbeeld de factsheet uit Groningen over het gebruik van technologie in de zwemles. De publicaties worden gedeeld via onder meer de projectwebsite www.nlzwemveilig.nl en de nieuwsbrief en worden opgenomen in de landelijke Kennisbank.

Twee specifieke studies die recent zijn opgestart en midden in de uitvoering zitten richten zich op 'samenwerken voor blijvende zwemparticipatie' en op 'inzicht in bijna verdrinking en de rol van toezichthoudend kader'. De laatst genoemde studie was in eerste instantie niet voorzien, maar omdat vanuit onderzoekers en de deskundigheidsgroep werd vastgesteld dat dit waardevolle inzichten op kan leveren, is deze in augustus 2017 alsnog opgestart. Met onder meer NPZ (achterban zwemlesaanbieders en zwembaden), Center Parcs (achterban recreatieparken), Reddingsbrigade Nederland (achterban lifeguards bij stranden en meren) en IPO Deskundigenberaad zwemwater (rol provincies en veilig zwemwater) willen we zicht krijgen op de mate waarin verdrinkingsrisico's voorkomen bij zwemwaterlocaties, perceptie van zwemveiligheid en de rol van toezichthoudend kader. Op 18 oktober 2017 is met de betrokken organisaties gesproken over het gezamenlijk organiseren van een onderzoek, onder regie van Mulier Instituut, onder alle professionals/kaderleden in Nederland die toezichthouden (en kinderen leren zwemmen) over veiligheid, toezicht houden, ongevallen en gedrag van zwemmers.

Verder zijn er door het Kenniscentrum Zwemmen bij NPZ zelf verschillende publicaties verschenen vanuit aanverwante enquêtes en analyses¹. Deze zijn niet altijd in directe zin vanuit NL Zwemveilig uitgevoerd, maar hebben vaak wel inhoudelijke raakvlakken en zijn relevant bij interpretatie en verspreiding om mee te nemen.

Tot slot is er afstemming geweest met studies rondom verdrinkingsrisico van vluchtelingen (Erasmus Universiteit), over angst bij het leren zwemmen (oa Hogeschool Utrecht), een productinnovatie om de schoolslag sneller aan te leren (oa Fieldlab Zwemsport de Tongelreep Eindhoven) en een Vlaams/Nederlandse enquête onder basisschooljeugd naar 'water safety' (oa Vrije Universiteit Brussel en KNRM).

2.2 Uitdagingen

Bij de studies die gekoppeld zijn aan de hogescholen is het een uitdaging voor de docenten om studenten te betrekken en te interesseren voor zwemonderzoek en is het een uitdaging voor henzelf om naast alle directe onderwijsverplichtingen ook voldoende tijd vrij te maken voor afstemming over de studies en het opleveren van rapportages.

¹ Zie bijvoorbeeld [HIER](#) de notitie over zwemlesduur, de factsheet over onderzoek ouders, over zwemlesaanbod in Nederland en de evaluatie diplomazwemmen onder zwemlesaanbieders van het Zwem-ABC.

Van de projectleiding vergt het verder zowel bij de praktijkgerichte studies als bij de monitoring nog relatief veel tijdsinzet om te ondersteunen in de opzet van studies. Het gaat dan niet alleen om de koppeling met mogelijke onderzoekslocaties in de zwembranche, maar ook om het vaststellen van onderzoeksdoel, -methode en de te stellen vragen. Voor studenten en onderzoekers die de context van het Nederlandse zwemonderwijs en de zwembranche bij aanvang nog helemaal niet kennen vergt het daarop aansluiten tijd en uitleg.

Daarnaast zijn er twee onderzoeksprojecten die in 2018 en verder aandacht behoeven. Dat is in de eerste plaats en eerste instantie het onderzoek naar zwemveiligheid basisschooljeugd en het standaardiseren van de meetmethode en -instrumenten. Als dit betrouwbare metingen oplevert en landelijk breed uitgezet kan worden in de periode 2018-2020 dan kan het ons goed zicht geven op hoe zwemveiligheid zich gedurende de kinderjaren ontwikkelt, ook in de periode nadat de zwemdiploma's zijn behaald (veelal 5-7 jaar). Dit biedt vervolgens relevante inzichten voor discussies over onder meer het onderhouden van je zwemvaardigheid, de rol van ouders, de mogelijke rol van schoolzwemmen en hoe je kinderen zwemvaardigheden aanleert.

In de tweede plaats gaat het om onderzoek naar verdrinkingsrisico's en de rol van toezichthoudend kader bij zwemwaterlocaties. Naast ervaringen van toezichthouders wat betreft zwemveiligheid van zwemmers worden zij veelal als belangrijk instrument gezien om hulp te verlenen bij incidenten en om incidenten te voorkomen. Vanuit inzicht in hoe toezichthouden in Nederland met haar eigen water- en zwemcultuur is georganiseerd, kan scherper worden bepaald wat grenzen en mogelijkheden zijn en hoe zwemveiligheid versterkt kan worden.

3. Voortgang programmalijn 2 – monitoring

In dit hoofdstuk wordt gerapporteerd over de uitkomsten van zes deelmonitoren en de koppeling met andere bestaande registraties en monitoren. De uitvoering van deze programmalijn is belegd bij het Mulier Instituut.

3.1 Gerealiseerd

In de zomer van 2016 is er een opzet en planning gemaakt wat betreft de zes verschillende deelmonitoren gericht op kinderen, ouders, scholen, gemeenten, zwemlesaanbieders en zwemongevallen/ verdrinkingen. Bij de kickoff in september 2016 zijn de plannen besproken met de mensen in de deskundigheidsgroepen, waarna de monitoren van start zijn gegaan.

- Enquête basisscholen

Najaar 2016 zijn er vragen gesteld aan ruim 800 basisscholen over (school)zwemmen (gekoppeld aan DUO onderwijsonderzoek). Uit het onderzoek bleek dat het aandeel basisscholen dat schoolzwemmen aanbiedt, in de afgelopen drie jaar verder is gedaald van 34 naar 32 procent. In 1991 werd schoolzwemmen nog op 90% van de basisscholen aangeboden. Achttien procent van de basisscholen verwacht in aankomende jaren minder in schoolzwemmen te investeren of het schoolzwemmen af te schaffen. De resultaten zijn eind 2016 via een factsheet gecommuniceerd² en maken deel uit van de [rapportage Schoolzwemmen](#) (september 2017), waarin verschillende deelonderzoeken zijn gebundeld.

- Enquête gemeenten

Najaar 2016 zijn er vragen gesteld aan 253 gemeenten over schoolzwemmen (gekoppeld aan VSG-monitor). Uit het onderzoek bleek dat 30 procent van de gemeenten nog schoolzwemmen ondersteunt. Vier jaar daarvoor was dit nog 43 procent. In grote gemeenten wordt vaker schoolzwemmen aangeboden dan in kleine gemeenten. Bijna 70 procent van de gemeenten die schoolzwemmen ondersteunt geeft aan dat in de toekomst niets gaat veranderen. 13 procent geeft aan meer te willen investeren in schoolzwemmen. 13 procent geeft echter ook aan minder te willen investeren. 4 procent denkt eraan het schoolzwemmen af te schaffen. De motieven die gemeenten hebben om minder te investeren of schoolzwemmen af te schaffen zijn bezuinigingen, twijfels over het rendement en de veranderende behoefte van scholen³. Ook voor deze studie geldt dat de resultaten zijn gebundeld in een factsheet en daarnaast zijn opgenomen in de bredere rapportage over Schoolzwemmen.

- Inventarisatie verdrinkingcijfers

Op 22 juni 2016 heeft er een startoverleg plaatsgevonden met de projectleiding, Mulier Instituut, Reddingsbrigade Nederland en Dr. Joost Bierens (internationaal expert wat betreft wetenschappelijk verdrinkingsonderzoek). Daar is gesproken over welke cijfers mogelijk beschikbaar zijn en het belang om eerst goed in kaart te brengen wat er al is en welke waarde dit heeft. Mulier Instituut is daar vervolgens mee aan de slag gegaan en heeft uiteenlopende bronnen geraadpleegd (cijfers CBS,

² Zie ook: <https://www.nlzweveilig.nl/content/uitkomsten-onderzoek-schoolzwemmen>

³ Zie ook: <http://sportengemeenten.nl/3-van-de-10-gemeenten-30-ondersteunt-schoolzwemmen/>

Veiligheid NL, brandweer, Reddingsbrigade Nederland, etc.). In augustus 2017 is [de rapportage](#) gepubliceerd, waaruit blijkt dat de huidige dataverzameling haar beperkingen kent. Zo zijn er weinig representatieve cijfers en vindt er geen afstemming plaats tussen de verschillende organisaties die gegevens registreren. In navolging van de rapportage vond op 4 oktober 2017 een bijeenkomst plaats bij Mulier Instituut met de verschillende stakeholders (o.a. CBS, Veiligheid NL, Reddingsbrigade Nederland, KNRM, NPZ, KNZB). De bijeenkomst werd door de aanwezigen als zeer positief ervaren. Ook heeft Mulier Instituut expertinterviews afgenomen. De algemene conclusie was dat het mogelijk te ambitieus is om de dataverzameling helemaal te integreren, maar men ziet de meerwaarde van afstemming over wat bevestigd wordt en in elk geval gezamenlijke data-analyse/ bundeling. Verder bleek dat er nog relatief weinig zicht is op de achtergronden van verdrinkingsongevallen en bijvoorbeeld de samenhang met zwemvaardigheid, de context waarin ze te water raakten en de persoonskenmerken. Verder worden er in zwembaden ongevallenregistraties bijgehouden, maar worden die gegevens niet gebundeld. Daarbij moet dan wel opgemerkt worden dat de meeste verdrinkingsongevallen niet in zwembaden plaatsvinden, maar juist bij buitenwater of in huis zodat om het aantal verdrinkingsongevallen terug te dringen daar mogelijk de nadruk moet liggen.

- Enquête zwemlesaanbieders

In mei/ juni 2017 is een vragenlijst uitgezet onder zwemlesaanbieders in Nederland. Naast de relaties van NPZ zijn ook de relaties van KNZB, ENVOZ en Optisport benaderd om de vragenlijst in te vullen. Het is voor het eerst dat er een dergelijke brede analyse plaatsvindt op de inhoud van het zwemonderwijs. Het onderzoek gaat niet zozeer over zwemdiploma's, maar over hoe het zwemonderwijs in Nederland is georganiseerd en de visie van de zwemlesaanbieders op zowel het zwemonderwijs als de zwemveiligheid van Nederlandse kinderen. In november 2017 zal de rapportage beschikbaar komen.

- Enquête Nederlanders over zwemveiligheid

In voorjaar 2017 zijn er een aantal vragen over zwemveiligheid toegevoegd aan het Nationaal Sport Onderzoek, waarin een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking wordt bevestigd. De uitkomsten zijn gebundeld in de factsheet '[Nederlanders over zwemveiligheid](#)', die augustus 2017 beschikbaar kwam. Er wordt bericht over hoe Nederlanders zwemveiligheid inschatten en hoe ze de zwemdiploma's A, B en C relateren aan specifieke zwemomgevingen. Er is besloten om in 2017 geen specifiek onderzoek uit te voeren bij de doelgroep ouders, aangezien die ook al zijn bevestigd in onderzoeken van NPZ (voorjaar 2016) en Zwembadbranche (2016 en 2017).

- Enquête zwemdiplomabezit kinderen

Iedere twee jaar worden er door SCP cijfers verzameld over zwemdiplomabezit in de Vrijtijdsomnibus (VTO). De cijfers die in 2016 zijn verzameld kwamen in oktober beschikbaar bij Mulier Instituut, die de cijfers in lijn met de cijfers uit 2012 en 2014 bundelt in een factsheet. In november 2017 komt de nieuwe factsheet beschikbaar. De cijfers uit het VTO zijn de meest betrouwbare gegevens over zwemdiplomabezit en gaan ook in op enkele achtergrondkenmerken. Zo blijkt al jaren dat kinderen uit de grote steden, uit arme gezinnen en van niet westerse herkomst minder vaak hun zwemdiploma's A, B en C halen.

Mulier Instituut en NPZ hebben de verschillende deelmonitoren en ook andere monitoren en registraties van andere organisaties in een eerste totaaloverzicht gebundeld met een plan hoe, voor

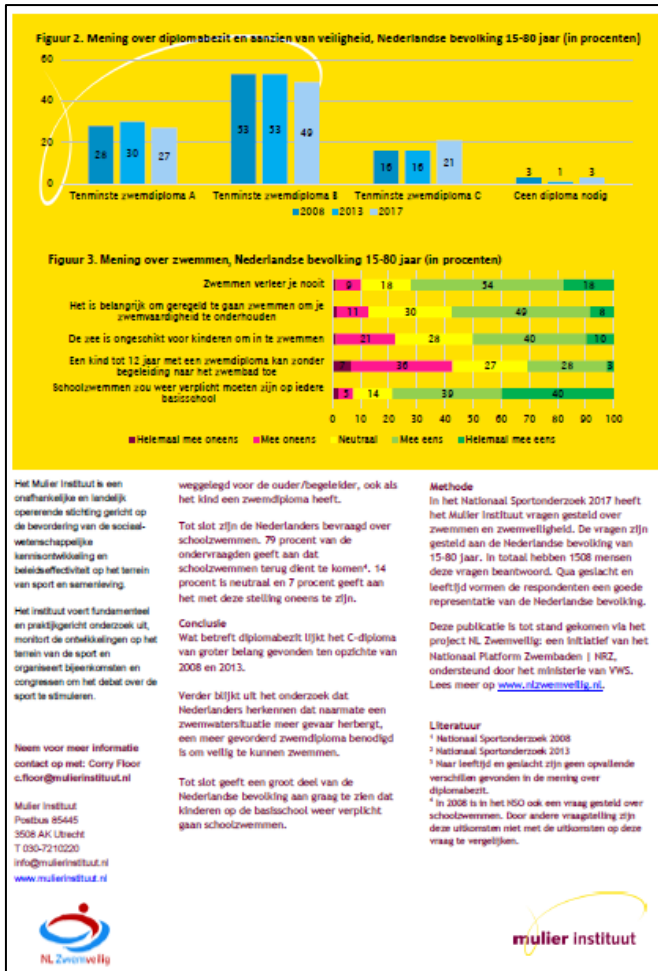
zover nodig, de monitoren ook in navolgende jaren kunnen worden voortgezet. Daarin is concreet weergegeven hoe de opgebouwde kennis en structuur na 2017 wordt voortgezet en welke inbreng van de verschillende partners wordt ingezet. Zo wordt met Mulier Instituut afgesproken welke monitoren met welke frequentie plaatsvinden (niet ieder jaar alles monitoren, maar zinvol spreiden). In de wijze van rapporteren ligt al besloten dat zo transparant mogelijk is hoe de diverse onderzoeken zijn uitgevoerd, zodat deze in latere jaren moeiteloos kunnen worden gerepliceerd.

De communicatie over uitkomsten krijgt de nodige aandacht in de vorm van publicaties, bijeenkomsten en bijdragen op congressen (zie ook hoofdstuk 4). Door een goede communicatie aanpak zal er veelvuldig en op diverse manieren aandacht worden besteed aan de uitkomsten en wat ze mogelijk betekenen. Daarbij bespreken de praktijkdeskundigen uit het zwemonderwijs, gebundeld in deskundigheidsgroepen, de betekenis voor praktijk en beleid. Daarbij staan met name de lijnen zwemlespraktijk, lokale samenwerking en opleidingen centraal.

3.2 Uitdagingen

Pas als studies voor de tweede en derde keer uitgevoerd worden kunnen gegevens in de tijd worden vergeleken en worden trends en ontwikkelingen echt zichtbaar. Dat is met de dataverzameling die medio 2016 op gang kwam nu meestal nog niet het geval. De samenwerking vanuit de zwembranche met Mulier Instituut en andere partners in dataverzameling is belangrijk om te continueren conform de ingezette werkwijze. Dan kunnen trends de komende jaren worden gevolgd en krijgen cijfers (nog) meer betekenis.

Verder bleek dat de uitgevoerde inventarisatie van verdrinkingscijfers in Nederland nog verschillende vragen oproept. Zo is het wenselijk dat er meer zicht komt op de achtergronden van verdrinkingsongevallen en bijvoorbeeld hoe het samenhangt met zwemvaardigheid, de context waarin ze te water raakten en de persoonskenmerken. Een kwalitatieve vervolgstudie waarbij de individuele verdrinkingsongevallen uit de afgelopen jaren nader worden beschouwd werd op de bijeenkomst van 4 oktober door onderzoekers en stakeholders als zeer wenselijk beschouwd. Daar werd ook geconcludeerd dat het samenvoegen van de bestaande registraties van verdrinkingsongevallen op dit moment niet realiseerbaar lijkt, maar dat het van tijd tot tijd gezamenlijk analyseren en beschouwen van de opzet en resultaten van de verschillende registraties (zoals in 2017 uitgevoerd) wel zeer zinvol is. Tot slot worden er in alle zwembaden ongevallenregistraties bijgehouden, maar worden die resultaten nergens gebundeld en gedeeld. Hoewel in zwembaden relatief weinig mensen verdrinken (met dodelijke afloop), kan inzage in ongevallen bijdragen aan inzicht in hoe vaak er bijna verdrinking plaatsvindt en hoe vaak personeel handelt bij (welk type) ongevallen. Het is de vraag of zwembaden dergelijke cijfers willen en kunnen delen, maar als dat zorgvuldig en goed geanonimiseerd plaatsvindt kan dit waardevolle inzichten opleveren.

mulier instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

NL Zwemveilig

209

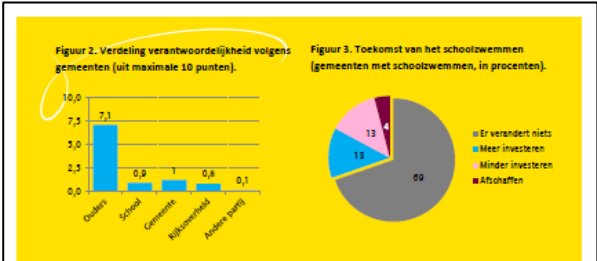
Registratie en incidentie van verdrinkingen in Nederland

Deelproject Verdrinking binnen het project NL Zwemveilig

Dorine Giffard
Corry Floor

Hanzehogeschool Groningen
University of Applied Sciences

Beter leren zwemmen door videovoorbeelden op een iPad
Het verschil tussen een fysiek voorbeeld en een videovoorbeeld bij het aanleren van de schoolslag

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke en landelijk opererende stichting gericht op de bevordering van de sociaal-wetenschappelijke kennisontwikkeling en beleidsactiviteit op het terrein van sport en samenleving.

Het Instituut voert fundamenteel en praktijkgericht onderzoek uit, monitorbort de ontwikkelingen op het terrein van de sport en organiseert bijeenkomsten en congressen om het debat over de sport te stimuleren.

Neem voor meer informatie contact op met: Corry Floor
c.floor@mulierinstituut.nl

Mulier Instituut
Postbus 85445
3508 AK Utrecht
T 030-7210220
info@mulierinstituut.nl
www.mulierinstituut.nl

Verantwoordelijkheid
Een overtuigende kwestie in de discussie over schoolzwemmen is de vraag wie verantwoordelijk is voor de zwemvaardigheid van kinderen. De gemeenten konden op basis van tien verantwoordelijkheidspunten aangeven waar zij de verantwoordelijkheid vonden liggen (figuur 2). Gemeenten leggen het grootste deel van de verantwoordelijkheid (7 punten) bij de ouders. Daarnaast vinden zij dat scholen, gemeenten en Rijksoverheid samen enige verantwoordelijkheid over dit onderwerp zouden moeten voelen.

Toekomst
Bijna 70 procent van de gemeenten die schoolzwemmen ondersteunt geeft aan dat in de toekomst niets gaat veranderen (figuur 3). 13 procent geeft aan meer te willen investeren in schoolzwemmen. 13 procent geeft echter ook aan minder te willen investeren. 4 procent denkt eras het schoolzwemmen af te schaffen. De motieven die gemeenten hebben om minder te investeren of schoolzwemmen af te schaffen zijn besuinigen, twijfels over het rendement en de veranderende behoefte van scholen.

Conclusie
Op dit moment ondersteunt 30 procent van de gemeenten schoolzwemmen. Dit percentage ligt hoger bij de grotere gemeenten dan bij de kleinere gemeenten. De belangrijkste reden om het schoolzwemmen te ondersteunen komt voort uit traditie. Bij het afschaffen van schoolzwemmen speelt financiering een grote rol. In de toekomst verwacht 13 procent van de gemeenten minder te investeren in schoolzwemmen en 4 procent denkt eras om het af te schaffen.

Methode
Deze publicatie is tot stand gekomen via het project NL Zwemveilig: een initiatief van het Nationaal Platform Zwembaden | NRZ, ondersteund door het ministerie van VWS. Lees meer op www.nlzweveilig.nl. De data zijn afkomstig uit een enquête uitgevoerd door het Mulier Instituut in samenwerking met Vereniging Sport en Gemeente. In totaal zijn 253 gemeenten ondervraagd.

Literatuur
¹ Van der Werff, H. & Breedveld, K. (2013). *Zwemmen in Nederland*. Utrecht: Mulier Instituut.

mulier instituut

NL Zwemveilig

4. Voortgang programmalijn 3 – verspreiding en voorlichting

In dit hoofdstuk is de voortgang beschreven wat betreft het verspreiden van de ontwikkelde kennis vanuit het project.

4.1 Gerealiseerd

In juni/juli 2016 is een basis communicatiestrategie van het project vastgesteld met daarbij een nieuwe projectnaam (NL Zwemveilig), waarna in augustus/september een logo en banner zijn opgeleverd die in presentaties en nieuwe website gebruikt kon worden. De nieuwe project website is opgezet en gekoppeld aan een eigen Facebook account en Twitter. Op de website is basisinformatie over het project te vinden (inclusief link naar Plan van aanpak) en wordt nieuws rondom het project gedeeld. Ook worden er blogs geschreven vanuit de projectleider, die al een behoorlijk bereik krijgen. Vooral een recente blog over schoolzwemmen en een blog over nut van zwemles voor 4-jarigen ging in de stroom van landelijke media aandacht mee er werd veelvuldig gelezen, geliked en gedeeld (zie ook bijlage 1 voor enkele cijfers ter indicatie van het groeiende bereik).

Ook is direct in augustus/september 2016 in samenwerking met Kenniscentrum Sport de aansluiting van de website gerealiseerd met de landelijke Kennisbank Sport en Bewegen. Kenniscentrum Sport coördineert de Kennisbank en werkt daarin naast NPZ samen met VSG, KVLO en Mulier Instituut. Op de website van NL Zwemveilig wordt verwezen naar de kennisbank onder de noemer van Kennisbank Zwemonderwijs. Er zijn vanuit NPZ inmiddels ruim 325 extra referenties toegevoegd aan de landelijke kennisbank vanuit hun documentatiecentrum (vooral bestaande publicaties) en nieuwe zwempublicaties worden ook doorlopend toegevoegd (vanuit de verschillende kennispartners).

Er zijn verder uiteenlopende factsheets⁴, rapportages⁵ en artikelen⁶ gepubliceerd. De factsheets bewezen onder meer hun waarde toen in juni 2017 in de media een debat losbarstte over schoolzwemmen. Meerdere landelijke media (kranten, radio, tv) maakten toen melding van de uitkomsten uit de NL-Zwemveilig onderzoeken (zie ook bijlage 1).

Naast deze factsheets heeft NPZ gedurende de projectperiode ook zelf nog eigen cijfers uitgewerkt en verspreid in factsheets die gaan over zwemlesaanbod, turbozwemmen, zwemlesduur, de mening van ouders en de mening van zwemlesaanbieders over het diplomazwemmen.

Verder zijn er persberichten uitgebracht rondom de start van project en bij het ondertekenen van samenwerkingsovereenkomsten met Hogeschool Windesheim, Hanzehogeschool Groningen en Kenniscentrum Sport. Bij het formaliseren van de samenwerking van Kenniscentrum Sport en NPZ | NRZ is bovendien een kort interview opgenomen met de beide directeuren over de beoogde samenwerking (zie ook NL Zwemveilig en/of Youtube).

⁴ Zie o.a. [HIER](#) factsheet schoolzwemmen vanuit gemeenten, [HIER](#) factsheet leren zwemmen met Ipad en [HIER](#) factsheet Nederlanders over zwemveiligheid

⁵ Zie o.a. [HIER](#) rapportage schoolzwemmen en [HIER](#) rapportage verdrinkingscijfers

⁶ Zie o.a. artikel in Zwembadbranche 54, p.16 (juni 2016) over het belang van kennis en NL Zwemveilig en artikel in Sport en Gemeenten (maart 2017), p.30 over onderzoek naar schoolzwemmen.

Onderzoekers en de projectleider zijn op verschillende bijeenkomsten/congressen geweest om presentaties en workshops te begeleiden over de thema's van het project:

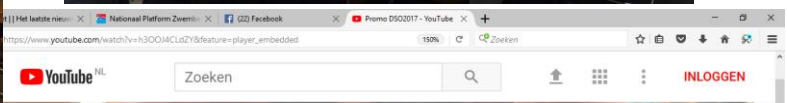
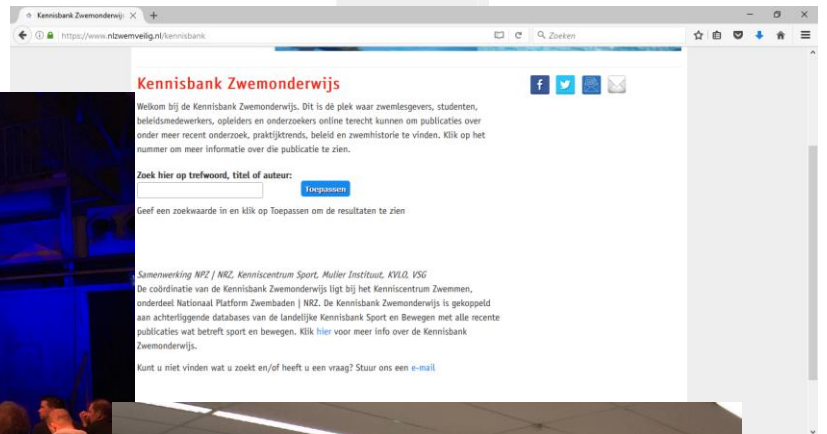
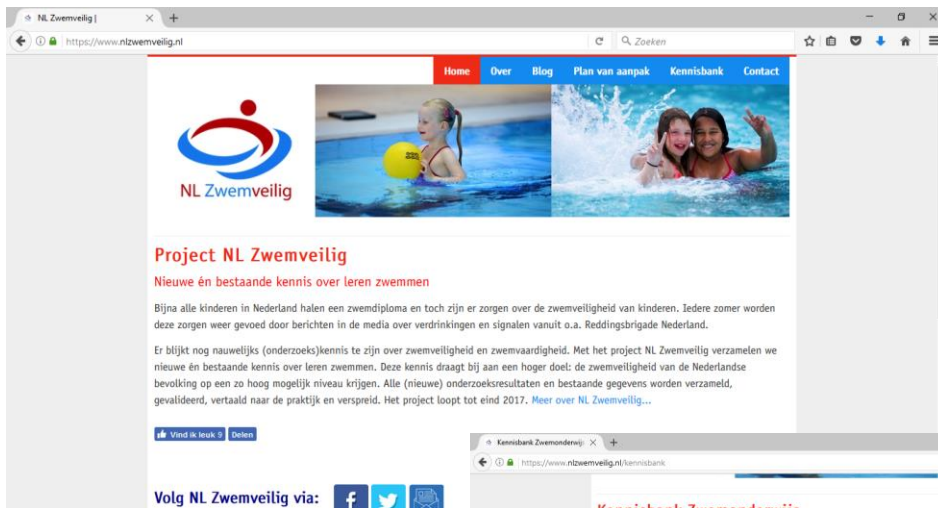
- Dag voor het Sportonderzoek 2016 Hanzehogeschool Groningen – eigen minisymposium met presentaties over zwemonderzoek
- Nationaal Zwembadcongres VSG 2016 – onderzoeksprogrammering en schoolzwemmen (plenair en in deelsessies)
- ZBB Schoolzwemdag 2016 – over schoolzwemmen
- Praktijkdag Zwemonderwijs NPZ 2016 – over zwemveiligheid van peuters, ouderen, vluchtelingen, de rol van zwemtechnieken en turbozwemmen
- Managersmeeting NPZ 2017 – rol van lokale en landelijke overheid, schoolzwemmen
- Dag van de Beroepsopleiding NPZ 2017 – rol van de lifeguard en zwemonderwijzers
- Dag voor de Lichamelijke Opvoeding KVLO 2017 – rol van vakleerkrachten LO in het primair onderwijs
- Dag van het Zwemonderwijs NPZ 2017 – leren zwemmen als je geen Nederlands kunt, definitie van zwemveiligheid
- Zwembadbranche Dag 2017 – workshop en stand NL Zwemveilig
- World congress on drowning prevention 2017 te Vancouver in Canada - presentatie

In de komende afsluitende maanden van deze fase van project NL Zwemveilig zal er ook veelvuldig en op diverse manieren gecommuniceerd worden over de uitkomsten en betekenissen van vergaarde kennis. Via de eigen website en berichtgeving worden nieuwsbrieven verstuurd en worden berichten via social media gedeeld, maar vooral ook met en via allerlei landelijke partners wordt nagegaan hoe te communiceren over zwemveiligheid en de verkregen kennis. Daarbij is met Kenniscentrum Sport afgesproken hoe in hun Jaarplan 2018 en programmering invulling te geven aan kennisvragen rondom zwemveiligheid. Het streven is om frequent en gericht op verschillende doelgroepen (publiek, zwemlesaanbieders, professionals, opleidingen, overheid, sectororganisaties) te communiceren. Naast de presentatie van onderzoeksresultaten, praktijkvoorbeelden, tools/handvatten en toekomstscenario's gaat het om enkele kernboodschappen over zwemveiligheid richting met name ouders.

Een belangrijk startmoment voor de externe communicatie zal het congres '[Heel Nederland Zwemveilig!](#)' op 7 en 8 december 2017 vormen. Dan wordt het eerste vernieuwde Nationale Zwemdiploma uitgereikt. Dit valt samen met het 15 miljoenste zwemdiploma dat NPZ uitgereikt sinds het de uitgifte van de Nationale Zwemdiploma's in 1984 van de Rijksoverheid overnam. Rondom dit congres en daarna in het hele jaar 2018 zal de externe communicatie over zwemveiligheid, het Nederlandse zwemonderwijs en zwemdiploma's naar verwachting echt op stoom komen.

4.2 Uitdagingen

Om uniforme publieke voorlichting tot stand te brengen wat betreft zwemveiligheid en zwemonderwijs moeten de landelijke stakeholders uit de zwembranche samen met elkaar optrekken en de verbinding zoeken met allerlei stakeholders van buiten de zwembranche. Om ouders in de verspreiding van kennis over zwemveiligheid en zwemonderwijs te bereiken is een heldere boodschap en samenwerking belangrijk. Met relatief beperkte middelen zal gerichte media aandacht moeten worden gegenereerd om alle ouders en Nederlanders te informeren.

Conclusie en uitdagingen

Conclusie

Het project NL Zwemveilig verloopt voorspoedig en in de periode 2016-2017 zijn veel concrete resultaten bereikt. Er komt steeds meer samenwerking en kennis op het terrein van zwemveiligheid en er is bijgedragen aan vernieuwing binnen het zwemonderwijs.

De *samenwerkingsrelaties* met stakeholders in de zwembranche en kennisinstituten zijn opgebouwd en vormen een cruciale basis om in de toekomst op voort te borduren.

Verder is er substantieel *meer kennis* over zwemveiligheid beschikbaar. Er zijn veel studies uitgevoerd waarover in de vorm van rapportages, factsheets, artikelen en blogs is gepubliceerd. De studies zijn divers qua doelgroepen, thema's en onderzoeksmethoden waardoor een breed kennispalet beschikbaar komt.

Ook heeft het project NL Zwemveilig in 2016-2017 bijgedragen aan een aantal belangrijke *vernieuwingen* in de zwembranche op het terrein van zwemonderwijs.

Terugkijkend naar het plan van aanpak uit najaar 2015 en de samengevatte [key actions en key results](#) is duidelijk dat alle key actions voor 2016/2017 vrijwel geheel zijn gerealiseerd. Er is dan ook een grote en goede stap gezet op weg naar een duurzaam zwemveilig Nederland in 2020. De key results zijn gericht op 2020 en nog niet bereikt. De komende jaren moet immers nog blijken of de kennisinfrastructuur duurzaam is, of er een zichtbare verhoging van de kwaliteit van zwemonderwijs wordt gerealiseerd en of ouders daadwerkelijk zicht krijgen op kwaliteit van zwemlessen en zwemonderwijzers. De zwembranche en kennisinstituten hebben daarbij nog verschillende uitdagingen voor de boeg.

Uitdagingen

Voor NPZ en haar partners in de zwembranche zal 2018 voor een belangrijk deel in het teken staan van het implementeren van de veranderingen rondom de Nationale Zwemdiploma's en communicatie richting ouders. Vooral de aangepaste en deels verscherpte eisen die worden gesteld aan zwemlesaanbieders en zwemonderwijzers vanaf 1 januari 2018 vereisen een zorgvuldige implementatie. De vernieuwde Nationale norm voor zwemveiligheid krijgt dan echt betekenis. Het is van belang dat de vernieuwingen goed worden ondersteund door blijvende en praktische kennisontwikkeling. We constateren dat er vanuit het project NL Zwemveilig en kennisontwikkeling over zwemveiligheid en leren zwemmen nog *7 grote uitdagingen* zijn voor de periode 2018-2020:

1. Het monitoren van zwemveiligheid

Het betrouwbaar en valide meten en vaststellen van (het dynamische construct) zwemveiligheid is complex en nagegaan moet worden hoe we daar een goede wetenschappelijke en pragmatische balans in te vinden.

2. Kennis koppelen aan praktische voorlichting

Kennis die beschikbaar is en komt nadrukkelijker verbinden aan praktische voorlichting naar branche en publiek/ouders. Ook in de voorlichting naar ouders is een grote informatie 'achterstand' en zal intensieve communicatie nodig zijn. Samen met lokale en landelijke organisaties in de zwembranche zelf en diverse organisaties daaromheen is gezamenlijke communicatie inzet nodig.

3. Zicht op de achtergronden van verdrinking

Er is nog maar beperkt zicht op de achtergronden van verdrinkingen en (zwem)ongevallen in Nederland en hoe die middels preventieve maatregelen kunnen worden voorkomen. De huidige registraties in Nederland zijn incompleet en niet op elkaar afgestemd. Verbinding in de opzet en analyse van huidige registraties en een kwalitatieve verdieping op achtergronden in de komende jaren is wenselijk. Mogelijk dat er ook waardevolle inzichten kunnen komen als de komende jaren inzage kan komen in de ongevallenregistraties van de Nederlandse zwembaden.

4. Kennis over open water en veiligheidsmaatregelen

De grootste risico's op verdrinking liggen bij open water. Een nadere analyse van veiligheidsrisico's daar en hoe men daar, onder meer tijdens het leren zwemmen en in voorlichting, op in kan spelen is van belang.

5. Bewuste keuzes op lokaal niveau over de rol van basisscholen bij zwemveiligheid

Basisscholen kunnen bijdragen aan zwemveiligheid, maar de rol en invulling van het schoolzwemmen staat op veel plekken ter discussie. Vanuit de inzichten van NL Zwemveilig is het wenselijk dat er overal in het land op lokaal niveau goed wordt nagedacht over de rol van basisscholen en dat daar bewuste onderbouwde keuzes gemaakt worden of en hoe zwemaanbod te organiseren voor basisschooljeugd. Daarbij kan het ook gaan om voorlichting naar kinderen en ouders. De koppeling met de lokale/ regionale wateromgeving is dus van belang.

6. Zwemveiligheid vergroten van kwetsbare groepen in Nederland

Het vergroten van de zwemveiligheid van kwetsbare groepen verdient extra aandacht. Kinderen uit arme gezinnen, uit grote steden en met een migratie achtergrond halen al jaren structureel minder vaak hun zwemdiploma's en lopen een groter risico op verdrinking. Ook vinden zwemonderwijzers het relatief vaak complex om zwemles te geven aan kinderen met specifieke, achterstanden, stoornissen of beperkingen. Het is belangrijk dat (op lokaal en landelijk niveau) wordt nagegaan hoe zwemlessen toegankelijk te maken voor kwetsbare doelgroepen en hoe informatie over het veilig bewegen en recreëren in de Nederlandse watercultuur bij deze doelgroepen terecht komt.

7. De rol van de Rijksoverheid in relatie tot zwemveiligheid

Het is de vraag of en hoe de Rijksoverheid structureel bij zwemveiligheid betrokken wenst te zijn. Zwemveiligheid en zwemonderwijs zijn thema's met raakvlakken met verschillende departementen, maar ze zijn niet specifiek ergens belegd. Wel wordt de inzet van de stichting Nationaal Platform Zwembaden | NRZ erkend om zwemveiligheid te stimuleren en kwaliteit van zwemlessen te borgen. Vanuit het ministerie van VWS (directie Sport) is in 2016-2017 ondersteuning verleend in de vorm van subsidie om kennisopbouw en voorlichting te versterken en de vraag is of en hoe betrokkenheid in de resterende projectperiode 2018-2020 en daarna wordt ingevuld.

Bijlage 1. Beoogde Key actions en Key results

Hieronder zijn nog de beoogde Key actions en Key results overgenomen uit het originele [Plan van aanpak](#) uit 2015. De Key actions waren vooral gericht op 2016/2017 en de Key results zijn gekoppeld aan de doelstellingen in 2020.

Key actions

- Realisatie van een nationale onderzoek overlegstructuur zwemsector.
- Inventarisaties en bundeling van 'best practices' van onder meer nieuwe lokale samenwerkingsvormen met gemeente, scholen, zwemverenigingen en zwembaden bijvoorbeeld rond krimpregio's, en samenwerking onderwijs/ gemeenten/ zwemlesaanbieders.
- Deelstudies in samenwerking met hogescholen naar specifieke aspecten van het zwemonderwijs zoals de waarde van de zwemdiploma's en zwemvaardigheid van kwetsbare groepen en deelstudies naar effectiviteit van verschillende zwemonderwijs-modaliteiten (turbocursussen, startleeftijden, zwemslagen etc.).
- Ontwikkelen scenario's en vergezichten, tav veranderingen in onderwijs (discussie 2032), transitie in de (zwem)sport en rol Rijksoverheid.
- Opzet en implementatie van een zwemonderwijsmonitor met 6 deelmonitoren (kinderen, ouders, zwemlesaanbieders, scholen, gemeenten, zwemongevallen).
- Ontwikkeling Kennisbank Zwemmen en koppeling Kennisportaal sport.

Key results

- Een heldere, breed gedragen en onderbouwde landelijke kwaliteitsnorm voor zwemveiligheid.
- Minimaal 90 procent van de kinderen voldoet aan de eisen die de sector stelt.
- Objectieve en actuele en door de sector gedragen cijfers over zwemonderwijs, zwemveiligheid en zwemvaardigheid.
- Een duurzame kennisinfrastructuur die gefundeerde kennis en ervaringskennis toegankelijk maakt voor de praktijk en die effectief verspreid.
- Kwaliteitsprojecten van de zwembranche zijn verrijkt met kennis, beter onderbouwd, transparanter en effectiever (=zichtbare verhoging van de kwaliteit van het zwemonderwijs).
- Ouders hebben zicht op de kwaliteit van zwemlesaanbieders, de waarde van zwemdiploma's en de onderwijsbevoegdheid van zwemonderwijzers.

Bijlage 2. Groeiend bereik van media

Vanaf voorjaar 2017 zijn verschillende onderwerpen en onderzoeksuitkomsten die gerelateerd zijn aan zwemveiligheid en NL Zwemveilig in landelijke en lokale media aan de orde gekomen. Enkele cijfers die een indicatie geven van het (groeierende) bereik van vergaarde kennis zijn hier op een rij gezet.

Projectwebsite NL Zwemveilig en bereik meest recente blogs:

Blog 7 september 2017 'Wat is eigenlijk de betekenis van een zwemdiploma?'

72 likes vanaf webpagina nlzswemveilig.nl

1.725 keer gelezen op webpagina nlzswemveilig.nl

73 likes, 37 keer gedeeld, 14 reacties, > 8.200 bereik op Facebook

Blog 12 juli 2017 '8 tips om verdrinking te voorkomen'

96 likes vanaf webpagina nlzswemveilig.nl

2.340 keer gelezen op webpagina nlzswemveilig.nl

45 likes, 59 keer gedeeld, 6 reacties, > 8.400 bereik op Facebook

Blog 30 juni 2017 'Verover technologie ook de zwemles?'

46 likes vanaf webpagina nlzswemveilig.nl

870 keer gelezen op webpagina nlzswemveilig.nl

38 likes, 18 keer gedeeld, 18 reacties, > 4.400 bereik op Facebook

Blog 9 juni 2017 'Is zwemles voor een 4-jarige nutteloos?'

336 likes vanaf webpagina nlzswemveilig.nl

13.265 keer gelezen op webpagina nlzswemveilig.nl

31 likes, 93 keer gedeeld, 20 reacties, > 24.000 bereik op Facebook

Blog 2 juni 2017 'Schoolzwemmen van groot belang voor zwemveiligheid'

56 likes vanaf webpagina nlzswemveilig.nl

1593 keer gelezen op webpagina nlzswemveilig.nl

14 likes, 91 keer gedeeld, 5 reacties, > 13.000 bereik via Facebook

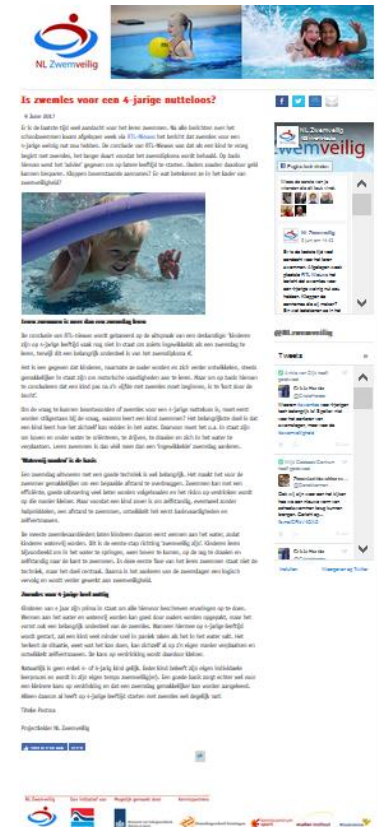
Blog 12 april 2017 'Te water': zijn we voldoende zwemveilig?'

77 likes vanaf webpagina nlzswemveilig.nl

1.127 keer gelezen op webpagina nlzswemveilig.nl

Totaal aantal volgers Facebookpagina 11-10-2017: 294

Totaal aantal volgers op Twitter 11-10-2017: 68

Media-aandacht 17 mei tot 17 oktober 2017:

TV

EditieNL, 17-5-2017. Is uw kind waterveilig?

EenVandaag, 1-6-2017. Vier scholen Utrecht stoppen met schoolzwemmen.

RTL Nieuws, 3-6-2017. Zwemles voor 4-jarige kinderen gebruikelijk, maar heeft weinig nut.

EenVandaag – 12-7-2017. Zorgen over turbozwemlessen (met reactie Titeke Postma)

http://binnenland.eenvandaag.nl/tv-items/75337/zorgen_bij_bond_over_turbozwemlessen

RTL Nieuws – 8-8-2017. Verdrinking jongen in Venlo en zwemles als onderdeel inburgering (met reactie Marjolein van Tiggelen) <https://www.rtl.nl/video/ae943dc1-f877-3a7d-969f-ecefe58a750e/>

Editie NL – 15-8-2017. Jongeren laten voorzwemmen (met reactie Marjolein van Tiggelen)

<https://www.rtl.nl/video/9d7cf312-e4b7-3cb0-a52e-189375bd2b07/>

Radio

Radio 1/WNL op zaterdag, 20-5-2017. Debat schoolzwemmen.

BNR/Ask me Anything, 1-6-2017, 14-15 uur. Schoolzwemmen. Interview met Koen Breedveld.

RTV Utrecht. Is het einde van traditioneel schoolzwemmen nabij?

Qmusic – 12-7-2017. Interview met Marjolein van Tiggelen namens NPZ inzake turbozwemles

NPO radio 2 – 12-7-2017. Interview met Marjolein van Tiggelen inzake turbozwemles:

<http://www.nporadio2.nl/gemist/audio/14775/leren-kinderen-wel-goed-zwemmen-is-een-turbocursus-wel-een-oplossing>

Radio 5 Tijd voor Max Radio – 19-7-2017. In gesprek met Titeke Postma over diverse vraagstukken rondom zwemveiligheid: <http://www.nporadio5.nl/tijdvoormaxradio/gemist/uitzending/66219/NaN-NaN-NaN>

NPO Radio 1 – 15-8-2017. Interview met Marjolein van Tiggelen inzake toezicht en voorzwemmen

Dagbladen/Tijdschriften

Trouw, 1 juni 2017. Scholen durven zwemles niet meer aan.

Parool, 2 juni 2017. Minder zwemles met school.

Reformatorisch Dagblad, 1 juni 2017. Geschrokken scholen blazen het schoolzwemmen af.

Volkskrant, 2 juni 2017. Schoolzwemmen gaat kopje onder.

NRC Handelsblad, 2 juni 2017. Vluchteling ziet gevaren water niet.

Volkskrant, 2 juni 2017. Redactioneel commentaar. Er is veel voor te zeggen om het schoolzwemmen opnieuw verplicht te stellen.

AD, 10 juni 2017. Opinie: schaf het schoolzwemmen niet af.

Gooi en Eemlander, 22 juni 2017. Zwemles op school zinkt.

Trouw, 22 juni 2017. Badmeester bestraft om dood meisje.

Telegraaf – 12-7-2017. Voorpagina Turbozwemmer gaat nat en verdieping verderop (met reactie Marjolein van Tiggelen namens NPZ)

Volkskrant, 15 juli 2017. In twee weken veilig leren zwemmen, kan dat echt?

NRC, 17 juli 2017. Jaren bezig met een A-diploma. 'Gooi 'm erin! Dacht ik.'

Trouw, 8 augustus 2017. Meer aandacht voor zwemvaardigheid bij risicogroepen.

Online

RTLnieuws.nl, 17-5-2017. Reddingsbrigade op school: 'leer kinderen wat te doen als ze in problemen zijn'

RTVUtrecht.nl, 1-6-2017. Is het einde van traditioneel schoolzwemmen nabij?

Nu.nl, 6-6-2017. Minder scholen bieden leerlingen zwemlessen aan.

RTLnieuws.nl, 3-6-2017. Zwemles voor 4-jarige kinderen gebruikelijk, maar heeft weinig nut

Zwembadbranche. Opnieuw discussie over schoolzwemmen.

Algemene vereniging schoolleiders. Meerdere scholen stoppen met schoolzwemmen.

NU.nl. Minder scholen bieden leerlingen zwemlessen.

Telegraaf.nl – 22-6-2017. Zwemtoezicht is mensenwerk (met reactie NPZ, in relatie tot uitspraak verdrinking):

http://www.telegraaf.nl/binnenland/28455470/_Zwemtoezicht_mensenwerk_.html

De Limburger - 23-6-2017. Veroordelingen houden badmeester bezig (met reactie NPZ):

http://www.limburger.nl/cnt/dmf20170623_00042313/veroordelingen-na-dood-salam-houden-badmeesters-bezig

Gooi en Eemlander – 22-6-2017. Drenkelingendetectiesystemen (met reactie Andre de Jeu namens NPZ):

<https://www.gooieneemlander.nl/nieuws/detectiesysteem-voorkwam-vier-verdrinkingen-zwembaden>

RTV Utrecht – 28-6-2017. Over regel dat kinderen onder 16 altijd begeleiding moeten hebben van een volwassene (met reactie NPZ):

<https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/1630351/den-hommel-als-familiezwembad-ze-nemen-hun-verantwoordelijkheid.html>

NOS – 8-8-2017. Drenkelingendetectiesysteem (met reactie):

<https://nos.nl/artikel/2187115-drenkeling-herkennen-blijft-moeilijk-camera-s-kunnen-helpen.html>

Volkskrant - 8-8-2017. Voorlichting aan vluchtelingen over zwemles (met reactie NPZ):

<https://www.volkskrant.nl/binnenland/16-jarige-syrier-verdrongen-in-limburgs-zwembad-moeten-vluchtelingen-verplicht-op-zwemles~a4510235/>

Volkskrant – 11-7-2017. Maatregelen na verdrinking in Sloterplas (met reactie NPZ):

<https://www.volkskrant.nl/binnenland/maatregelen-na-verdrinking-in-sloterplas-gratis-zwembadjes-en-grotere-waarschuwingsborden~a4505721/>

Telegraaf – 12-7-2017. Turbozwemmer gaat nat (met reactie Marjolein van Tiggelen):

<http://m.telegraaf.nl/article/28618432/turbozwemmer-gaat-nat>

NOG – 15-8-2017. Zwembaden controleren intensiever op zwemvaardigheden jongeren (met reactie Marjolein van Tiggelen): <https://www.nationaleonderwijsgids.nl/cursussen/nieuws/40169-zwembaden-controleren-intensiever-op-zwemvaardigheden-jongeren.html>

AD – 15-8-2017. Zwembaden laten allochtone tieners voorzwemmen (met reactie Marjolein van Tiggelen):

<http://www.ad.nl/binnenland/zwembaden-laten-allochtone-tieners-voorzwemmen~a0c2f103/>

NOS – 15-8-2017. Zwembaden allerter na verdrinkingen (met reactie NPZ): <https://nos.nl/artikel/2188177-zwembaden-allerter-na-verdrinkingen-maar-weinig-maatregelen.html>

RTL Nieuws – 30-8-2017. Verdrinking bij nieuwkomers (met reactie Marjolein van Tiggelen):

<https://www.rtlnieuws.nl/nederland/reddingsbrigade-zorg-dat-nieuwkomers-kunnen-zwemmen>

ED.nl – 31-8-2017. Verplichte zwemlessen voor vluchtelingen? (met reactie Marjolein van Tiggelen):

<http://www.ed.nl/eindhoven/directeur-zwembond-verplichte-zwemlessen-voor-vluchtelingen-niet-zinvol~a58bad52/>

BD.nl – 1-9-2017. Gratis zwemlessen voor vluchtelingen (met reactie Titeke Postma):

<http://www.bd.nl/aalburg/gemeente-maakt-zich-grote-zorgen-kinderen-aalburg-zijn-slechte-zwimmers~a1ad6e209/>

NOS.nl – 3-10-2017. Rapportage onderzoek NL Zwemveilig inzake schoolzwemmen:

<https://nos.nl/artikel/2196008-weer-minder-gemeenten-subsidiëren-schoolzwemmen.html>

